

IkäihMe

Agendalla ikäihmisten mediakasvatus – tuloksia IkäihMe-hankkeesta

Rivinen, Rasi, & Vuojärvi
Turku, 12.12.2019

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

HELSINGIN YLIOPISTO

KASVATUSTIETEELLINEN TIEDEKUNTA

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

HALLITUKSEN
KÄRKIHANKE

Mikä ihmeen IkäihMe?

- Osa Opetus- ja Kulttuuriministeriön opettajankoulutuksen kehittämisohjelmaa (2018–2020)
- Lapin ja Helsingin yliopistot, kirjastot, yhdistykset, kansalais- ja työväenopistot
- Tuotetaan ja pilotoidaan tutkimusperustaisesti ikäihmisten mediakasvatuksen digitaalinen opintokokonaisuus.
 - **LY:** erilliset opettajan pedagogiset opinnot
 - **HY:** aikuisopetuksen aineenopettajien pedagogiset opinnot
- Opintokokonaisuus kohdistuu ikäihmisten mediakasvatukseen, digitaalisiin taitoihin, oppimiseen ja opetukseen.
- Opintokokonaisuus ja muut tukimateriaalit avoimesti kaikkien käytettävissä hankkeen verkkosivuilla:
<https://www.ulapland.fi/FI/Kotisivut/IkaihMe-hanke>

DigComp

- Eurooppalainen digitaalisen osaamisen viitekehys
- Tukee yksilöiden digitaalisen osaamisen kehittämistä Euroopassa
- Tukee sidosryhmien toimintaa
- Tarkoitettu kaikille!
- 5 pääteemaa
- Päivitetään jatkuvasti vastaamaan tämän päivän tarpeita
- EU:n DigComp -viitekehystä on hyödynnetty soveltaen hankkeessa

Mediakasvatus

- Vakiintunut käyttöön 2000-luvulla
- Laaja ja moniulotteinen käsite, muuttaa muotoaan
- Kyse kasvatuksesta ja opista mediasta, joka kehittyy mediaa käyttämällä
- Tavoite: medialukutaidon kehittäminen
- Medialukutaito: kykyä lukea, ilmaista, tuottaa, hakea tietoa sekä kriittistä taitoa analysoida ja eritellä eri mediatekstejä
- Elämänmittainen prosessi
- Kansalaistaito
- Mediakasvatustarpeet ja mielenkiinnon kohteet muuttuvat ikääntyessä

Aikuisten ja ikääntyneiden mediakasvatus

- Kaikilla aikuisilla ja ikäihmisillä ei ole tarvittavia mediataitoja
- Tarpeita löytyy kaikilta osa-alueilta: käyttö, ymmärrys, tuottaminen ja viestintä
- Ikäluokkien heterogeenisuus otettava huomioon ohjauksessa ja opetuksessa
- Mediakasvatuksen tavoitteet tulisi lähteä osallistujan omista kiinnostuksen kohteista, tavoitteista, tarpeista ja osaamisesta
- Yksilöllisyys: osallistujan käsitykset, tunteet, osaaminen digitaalisesta mediasta otettava huomioon
- Toimintatavat: yhteisöllisyys, yhteistoiminnallisuus, ongelmanratkaisu ja leikillisuus
- Sosiaaliset tukiverkostot tärkeitä mediataitojen oppimisessa arjessa
- Ohjauksen vieminen lähelle ikäihmisiä, jopa kotiin?

Ikäihmiset ja mediakasvatus

- Käytännön työ ja tutkimus vähäisempää esim. lapsiin ja nuoriin verrattuna
- Tutkimuksia ja selvityksiä mediakäytöstä ja tieto- ja viestintätekniiikan (TVT) käytöstä
- Palveluiden muuttuessa verkkoon ja yhteiskunnan digitalisoituessa, ikääntyvien ryhmä on syrjäytymisvaarassa
- Tutkimukset osoittavat, ettei osalta ikäihmisiä löydy tarvittavia medialukutaitoja
- Ikäihmisten valmiudet ja taidot eivät ole välttämättä ehtineet karttua koulun tai työelämän aikana
- Parempi terveyden lukutaito on yhteyksissä parempaan terveyteen

	Very difficult	Fairly difficult	Fairly easy	Very easy	Missing
11. Judge if the information on the health risks in the media is reliable?	8 (2.7)	145 (48.2)	116 (38.5)	23 (7.6)	9 (3.0)
12. Decide how you can protect yourself from illness based on information in the media?	19 (6.3)	143 (47.5)	109 (36.2)	22 (7.3)	8 (2.7)

Millaisia ikäihmisten medialukutaitoja pitäisi vahvistaa:

- **Mediatuottaminen**

- Esim. videoiden tuottaminen

- **Kriittinen medialukutaito**

- Terveystieto, valeutiset yms.

- **Käyttö ja ymmärrys**

- Laiteopastus, sähköinen asiointi yms. edelleen tarpeen
- Teknologiaan liittyvien käsitteiden ymmärtäminen
- Miten mukaan myös ne, jotka eivät halua tai käytä juurikaan mitään medioita/teknologioita?

- **Vuorovaikutus ja osallisuus**

- Yhteydenpito läheisiin ja yhteiskuntaan
- Osallistuminen keskusteluihin (kommentointi, jakaminen..)

Tutkimustuloksia ja johtopäätöksiä ikäihmisten digiopetuksen periaatteista

- Syy kokeilla laitetta, sovellusta yms. ja tuntee saavansa tukea siihen
- Yksilölliset tarpeet, kiinnostus, tavat, tavoitteet, tieto- ja taitotasot
- Sovellusten, laitteiden yms. liittyminen jokapäiväiseen elämään lisää motivaatiota
- Perhe, vertaiset, muut asiantuntijat tai ikäihmisten kanssa toimivat tahot
- Vertaisoppiminen tehokasta molemmille osapuolille
- Kirjastojen aktiivinen rooli digitaalisten taitojen kehittämisessä
- Ympäristö: rento, tuttu ja turvallinen
- Yksilö että pienryhmäopastusta
- Vuorovaikutteinen, face-to-face
- Positiivinen ilmapiiri: virheiden tekeminen, rauhallinen eteneminen, toistot
- Opettajien kärsivällisyys, ystävällisyys ja kannustus
- Muistiinpanojen tekeminen, kotitehtävät

Ikäihmisten tvt:n käytön opetuksen järjestämisen periaatteita:

- 1) Järjestetään ikäihmisten oppimistilanne mielenkiintoisten aiheiden ympärille.
- 2) Kannustetaan yksilölliseen osallistumiseen ja tuetaan yhteisöllistä oppimisympäristöä.
- 3) Tuetaan sosiaalista vuorovaikutusta ja verkostoitumista.
- 4) Helpotetaan tiloja tutkia ja reflektoida tunteita ja stereotypioita ikäihmisten tieto- ja viestintätekniikan (TVT) oppimisesta ja käyttämisestä.
- 5) Tarjotaan jatkuvaa tukitoimia.
- 6) Tarjotaan resursseja tukemaan kognitiivisia taitoja.
- 7) Kehitetään laajaa näkökulmaa TVT:sta sekä sovitetaan niitä henkilökohtaisiin kiinnostuksen kohteisiin ja tarpeisiin.
- 8) Tarjotaan turvallinen oppimisympäristö, missä osallistujan kokemuksia ja tietoja kunnioitetaan.

Kirjallisuus- katsaus: ikäihmisten mediakasvatus

(Rasi, Vuojärvi, & Rivinen, 2019)

- Tieteellisiä artikkeleita ikäihmisten mediakasvatuksen koulutuskokeiluista (v. 2005-2019)
- Puute medialukutaitoon liittyvistä koulutuskokeiluista
- Suurin osa artikkeleista keskittyi laitteiden, teknologioiden ja median **käyttöön**
- **Ymmärtämiseen** ja **tuottamiseen** liittyviä tutkimuksia vähemmän
- Vertaisoppiminen ja sukupolvien välinen oppiminen korostuivat
 - Kritiikkiä sukupolvien väliseen opetukseen = opastus omista lähtökohdista
- Koulutuksissa keskeisinä tekijöinä nähtiin:
tarvelähtöisyys, ikäihmisten digitaalisten medioiden käyttöön liittyvä minäpystyvyyden tukeminen ja sosiaalisen tuen saatavuus oppimisprosessin aikana.

Pedagogiset lähestymistavat 1/2:

- Formaali ja perinteinen opetus:
 - Kurssitoteutuksia, instituutiot, luokkahuonetilannetta muistuttava
 - Suora opetus: vuorovaikutteista, face-to-face tai verkon välityksellä
 - Opetus jonkun suunnittelemaa, jossain määrin toiveita huomioon ottavaa
 - Yksin tai pienryhmissä yhden tai useamman ohjaajan kanssa
 - Yhteisöllinen oppiminen, vertaisoppiminen
 - Tarvelähtöisyys, paperiset ohjeet, kotitehtävät, vähän kerralla ja ajan kanssa
- Yksilö- ja oppijakeskeinen opetus:
 - Kiinteitä tai pistäytymiskursseja, työpajat (eri sukupolvet mukana!)
 - Useimmiten yksilöopetusta/-tuutorointia
 - Tarvelähtöisyys, omat oppimistavoitteet, kokemukset, kyvyt, luonteenpiirteet, tavat, omat laitteet
 - Sukupolvienvälinen, vertaisoppiminen
 - Yksinäisyyden ehkäisy, vuorovaikutus, tuki, ymmärrys, solidaarisuus sukupolvien välillä

Pedagogiset lähestymistavat 2/2:

- Luova pedagogiikka:
 - Artikkeleissa ei paljon viittauksia
 - Osallisia luovaa prosessia, tavoitteena luova tuotos
 - Esim. Oman elämänhistorian ilmaiseminen, elämäntarinat
 - Voimaannuttava ja aktiivinen osallistuminen ja tuottaminen
- Sulautuva ja verkko-opetus:
 - Osittain tai kokonaan verkossa
 - Sisältää jonkin verkkotehtävän (ei vain webinaarin katsomista)
 - Tavoitteena mm. Internet ja tietokonetaidot, hakukoneiden käyttö ja ymmärrys, nettisivujen luominen, verkkohoitojärjestelmän käyttö

IkäihMe

The logo for 'IkäihMe' features the text 'IkäihMe' in a bold, black, sans-serif font. To the right of the text are three overlapping circles: a light orange circle at the top, a blue circle on the right, and a darker blue circle at the bottom. The entire logo is centered within a large, light blue circular brushstroke that has a textured, watercolor-like appearance.

IkäihMe

Keskeisimmät johtopäätökset:

- Lisää tutkimus- ja kehittämistyötä vertaisoppimisesta ja sukupolvien välisestä oppimisesta
- Ikäihmisten koulutusta medialukutaidon kehittämiseksi tulisi lisätä ja kehittää (sisällöllisesti ja pedagogisesti)
- Koulutuksen tulisi vastata paremmin ikäihmisten omia tarpeita, etenkin mediasisältöjen **tuottamisen**, **ymmärtämisen** ja **arvioinnin** osalta.
- Koulutusten tulisi tukea ikäihmisiä heidän moninaisissa rooleissaan: kansalaisina, opiskelijoina, kuluttajina, johtajina, hoivaajina, asiantuntijoina, työntekijöinä, puolisoina, vanhempina, eläkeläisinä ja isovanhempina.

Agendalla ikäihmisten medialukutaito

ALAKERTA

Medialukutaidolla tarkoitetaan kykyä hakea ja löytää tietoa eri medioista, arvioida tietoa ja myös itse tuottaa erilaisia mediasisältöjä. Medialukutaitoa pidetään yhtenä kansalaistaitona, joka muuttaa muotoaan digitalisoituvan ja medioituneen yhteiskunnan myötä vastaamaan ajan tarpeita. Entistä tärkeämpää on osata kriittisesti arvioida informaation luotettavuutta ja oikeellisuutta sekä tunnistaa sen taustalla olevia arvoja, näkökulmia ja tarkoituksia.

Medialukutaitoa tarvitaan arjen sujuvoittamiseen, uutisten seuraamiseen, asioiden hoitamiseen ja viestintään läheisten kanssa. Viimeaikaisten tutkimusten mukaan hyvä medialukutaito näyttää vaikuttavan positiivisesti myös koettuun terveyteen.

Digitalisaatio on mahdollista-

nut sähköisten palveluiden lisäksi myös viestinnän vastavuoroisuuden. Esimerkiksi eri medioiden kautta välitettävät uutiset eivät ole enää vain yksipuolisia ja ulkoapäin tulevia, vaan myös muilla kuin viestinnän ammattilaisilla on mahdollisuus osallistua uutisten tuottamiseen ja jakamiseen eri kanavissa.

Ikäihmisten medialukutaidoista ei tiedetä vielä riittävästi. Yli 65-vuotiaiden medialukutaitoja koskeva tutkimus ja käytännön työ on vähäisempää verrattuna lasten ja nuorten vastaavaan. Lisäksi suurin osa tutkimuksista keskittyy selvittämään, kuinka ikäihmiset käyttävät erilaisia digitaalisia medioita ja teknologioita, eikä niinkään siihen, kuinka he osaavat arvioida ja tuottaa mediasisältöjä.

Ikäihmiset ovat medialukutaidoiltaan värikäs ikäryhmä. Joukossa on niin digitaalisten medioiden ja palveluiden tehokäyttäjiä, valikoivia käyttäjiä kuin ei-käyttäjikiin. Tuorein tutkimustieto viittaa

siihen, ettei heillä kaikilla ole riittäviä medialukutaitoja. Kehittämistarpeita löytyy kaikilta medialukutaidon osa-alueilta eli kyvyistä hakea, löytää, arvioida ja myös itse tuottaa erilaisia mediasisältöjä.

IKÄIHMISTEN tarpeet, kiinnostus ja valmiudet käyttää erilaisia medioita vaihtelevat. Tämä on hyvä ottaa lähtökohdaksi, kun suunnitellaan ja toteutetaan medialukutaidon ohjausta. Ikäihmisten medialukutaidon ohjauksen tulee olla aidosti tarvelähtöistä. Motivaatiota lisää laitteen tai sovelluksen sekä niiden kautta saavutettavan palvelun tai toiminnon liittyminen ikäihmisen jokapäiväiseen elämään ja se, että tukea ja neuvoja on saatavilla aina tarpeen mukaan.

Tutkimuksissa on todettu, että ikäihmiset hyötyvät tiiviistä, käytännönläheisestä ja yksilöllisestä ohjauksesta pienryhmissä. Koulutuksella on hyvä olla selkeät tavoitteet. Toistot, rauhallinen ete-

neminen ja esimerkiksi muistiinpanoihin pohjautuvat kotitehtävät on niin ikään koettu hyödyllisiksi. Tärkeää on luoda oppimiselle turvallinen ja rauhallinen ilmapiiri, jossa saa ajan kanssa yrittää, erehtyä ja esittää kysymyksiä.

Onnistuneissa ohjaustilanteissa ohjaajana on usein toiminut myös oppijaa kokeneempi vertainen. Myös sukupolvien välisestä oppimisesta on saatu hyviä tuloksia. Tällöin ohjaajina toimivat ikäihmisiä huomattavasti nuoremmat henkilöt, kuten nuoret tai ikäihmisten lapsenlapset.

Medialukutaito on kaikkien oikeus ja mahdollisuuksia sen kehittämiseen tulisi olla saatavilla myös ikäihmisille, jotka eivät ole muodollisen koulutuksen piirissä. Perinteisten koulutusorganisaatioiden ja lähipiirin lisäksi ikäihmisten medialukutaitoa voivat edistää myös muut ikäihmisten kanssa toimivat, kuten erilaisten digitaalisten palveluiden tarjoajat (pankit, sosiaali- ja terveysalan toimi-

jat) sekä yhdistykset, kansalaisopistot, kirjastot ja uutismediat. Hyviä kokeiluja esimerkiksi sanomalehtien tai pankkien digipalveluiden käyttöön liittyvästä koulutuksesta on jo tehtykin. Laaja yhteistyö ikäihmisten medialukutaidon kehittämiseksi on tärkeää erityisesti harvaan asutuilla seuduilla, joissa mahdollisuudet kouluttautumiseen ovat rajoitetummat.

SUSANNA RIVINEN

nuorempi tutkija

PÄIVI RASI

apulaisprofessori

HANNA VUOJÄRVI

yliopistonlehtori

Kirjoittajat toimivat Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan Media Education Hubissa. Kirjoitus kytkeytyy "IkäihMe - Vapaan sivistystyön ja aikuisopetukseen suuntautuvien opettajien koulutuksen kehittäminen - kohteena ikäihmisten mediakasvatus"-hankkeeseen (2018–2020).

IkäihMe

KIITOS!

Susanna Rivinen

Nuorempi tutkija

Media Education Hub

Kasvatustieteiden tiedekunta

Lapin yliopisto

susanna.rivinen@ulapland.fi

Kotisivut: <https://susannarivinen0.webnode.fi>

Hankkeen kotisivut:

<https://www.ulapland.fi/FI/Kotisivut/IkaihMe-hanke>

Facebook: Ikäihme

Twitter: ([@IhmeIka](https://twitter.com/IhmeIka), [#IkäihMe](https://twitter.com/IhmeIka))

- Castilla, D., Botella, C., Miralles, I., Bretón-López, J., Dragomir-Davis, A.M., Zaragoza, I., Garcia-Palacios, A. (2018) Teaching digital literacy skills to the elderly using a social network with linear navigation: A case study in a rural area. *International Journal of Human-Computer Studies*, 118, 24-37.
- Chiu, C-J., Hu, Y. H., Lin, D. C., Chang, F. Y., Chang, C. S., & Lai, C. F. (2016). The attitudes, impact, and learning needs of older adults using apps on touchscreen mobile devices: Results from a pilot study. *Computers in Human Behavior*, 63, 189-197.
- DigComp (2019). Saatavilla www-muodossa: <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomp>. (2.4.2019.)
- Dolores, M. (2018). Using Information and Communication Technologies to Facilitate Cognitive Activity and Social Interaction Among Older Costa Ricans. Aalborg University: Tanska.
- Eronen, J., Paakkari, L., Portegijs, E., Saajanaho, M. & Rantanen, T (2019). Assessment of health literacy among older Finns. *Aging Clinical and Experimental Research*. April 2019, Volume 31, [Issue 4](#), 549-556.
- Hakkarainen, P., Hyvönen, P., Luksua, T., & Leinonen, O. (2009). Ikääntyneet mukaan mediakasvatukseen, *Aikuiskasvatus*, 1/2009, 44-51. <http://bit.do/eBT8T>
- Kim, Y. S. & Merriam, S. B. (2010). Situated Learning and Identity Development in a Korean Older Adults' Computer Classroom. *Adult Education Quarterly*, 60(5), 438-455. <https://journals-sagepub-com.ezproxy.ulapland.fi/doi/pdf/10.1177/0741713610363019>
- Kluzer S., Pujol Priego L. (2018). DigComp into Action - Get inspired, make it happen. S. Carretero, Y. Punie, R. Vuorikari, M. Cabrera, and O'Keefe, W. (Eds.). JRC Science for Policy Report, EUR 29115 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2018.
- Kupiainen, R. & Sintonen, S. (2009). Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus. Helsinki: Gaudeamus.
- Mäensivu, V. (2002). Ikääntyvien viestintävalmiudet ja digitaalinen epätasa-arvo. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 71. Helsinki: Kela 2002.
- Rasi, P., Vuojärvi, H., & Hyvönen, P. (2016). Aikuisten ja ikääntyneiden mediakasvatus (s. 198-212). Teoksessa L. Pekkala, S. Salomaa, & S. Spisak (Toim.), *Monimuotoinen mediakasvatus*. Kansallisen audiovisuaalisen instituutin (KAVI) julkaisuja 1/2006. Helsinki: KAVI. https://www.mediataitokoulu.fi/monimuotoinen_mediakasvatus.pdf
- Rasi, P. (2019). [Ylen aamu-tv: aikuisten ja ikäihmisten medialukutaidot \(5.2.2019\)](#)
- Rasi, P. (2019). Toward lifelong media education. Kolumni Global Cremit -sivustolla. Julkaisija: Centre for Research into Media Education and Technology Literacy (CREMIT), Milanon katolinen yliopisto, Italia. 5.3.2019. <http://www.cremit.it/global-cremit-toward-lifelong-media-education/>
- Rasi, P., Vuojärvi, H., & Rivinen, S. (2019). Promoting media literacy among older people: A systematic review. Manuscript submitted for publication.
- Rivinen, S. (2019). What should older people's media education look like? Results from the IkäihMe-project workshops for older adults and other stakeholders. Article in preparation.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön tieto- ja viestintätekniiikan käyttö [verkkojulkaisu]. ISSN=2341-8699. 2018. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.10.2019]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/sutivi/2018/sutivi_2018_2018-12-04_tie_001_fi.html
- Xie, B. & Bugg, J. M. (2009). Public library computer training for older adults to access high-quality Internet health information. *Library & Information Science Research* 31(3): 155.